

De arma goterna

Af [Gunnar Gällmo](#) 15. marts 2010 • I kategorien [Runer](#), [Sproghistorie](#) • [📄](#) [✉](#) [f](#) [t](#)

Wilhelm Marstrands store vægmaleri fra 1866 i Roskilde Domkirke: "Christian IV på "Trefoldigheden" i Søslaget på Kolberger-Heide" i 1644. Det var her "gotens [svenskernes] 'hjælm og hjerne brast' og kongen mistede sit ene øje.

*"Kong Christian stod ved højen mast
i røg og damp.
Hans væрге hamrede så fast,
at gotens hjælm og hjerne brast ..."*

Stopp och belägg:

När slogs egentligen Kristian IV mot [goterna](#)? (Eller, vad den saken beträffar, någon annan av de danska kungar som hetat Kristian.)

Så vitt känt aldrig.

Danska kungssången handlar heller inte om något sådan, utan kanske om en strid mot antingen tyskarna eller svenskarna (tur för det nordiska broderskapet att svenskar har så svårt att förstå danska!), och svenskarna sonderfaller huvudsakligen i svear och göter.

Det är viktigt med prickar (eller, på danska, streck).

Visserligen heter goter, gutar, göter och jutar samma sak, men de får ändå betraktas som olika folk.

I synnerhet som goterna talade ett östgermanskt språk, medan de övriga (bosatta på Gotland, i Götaland respektive i Jylland) är nordgermaner.

En annan skillnad är att goterna är utdöda, medan de andra tre finns kvar.

Men det är inte bara danska kungssången som rör ihop begreppen. När Sverige vid freden i Brömsebro 1645 erövrade den då danska ön Gulland, tidigare Gutland, modererade de namnet till Gotland.

De svenska kungarna började på Gustav Vasas tid betitla sig *Rex Sueorum, Gothorum et Vandalorum*. Först Sveriges nuvarande kung har avstått från denna titel, men under hans föregångare användes den svenska motsvarigheten *Sveriges, Götas och Vendes konung*.

Men den latinska versionen är mer tvetydig. Dels talar den inte om vänderna (ett västslaviskt folk vars sista överlevande gren är sorberna i Tysklands sydöstra hörn, vid gränsen mot Polen och Tjeckien) utan om vandalerna (ett östgermanskt folk som dels förmodligen givit namn åt Andalusien, dels gjort avtryck ännu i våra dagars vardagsspråk, inte för att de vandaliserade värre än andra utan därför att de gjorde det i Rom), dels kan "gothorum" inte bara betyda "götarnas" utan också "goternas", och goterna hade också farit hårt fram i Romarriket – på så vis kanske man försökte imponera på sydligare folk.

Så långt kan förvirringen förklaras med ljudlighet, men det finns andra saker som kallas gotiska utan att, så vitt jag vet ha någonting med goterna att göra, till exempel den så kallade gotiska arkitekturen (spetsbågsstilen), den så kallad gotiska skriften (tysk frakturstil, som de gamla goterna aldrig använde), den skräckromantiska så kallade [gotiska romanen](#) (till exempel Polidoris *Vampyren*, Viktor Rydbergs första följetong med samma namn, Victor Hugos *Ringaren i Notre Dame*, Oscar Wildes *Dorian Grays porträtt*, Bram Stokers *Dracula* och Gaston Leroux' *Fantomen på stora operan*, och inte minst Mary Shelleys *Frankenstein*) och på vår tids musikscen

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har ændret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du høre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	Dansklærer: Tosprogede børn bliver sprogligt forsomt www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde fårter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller målmand — hvilket ord er bedst? Dansk Sprognævn dsn.dk

28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprogmuseet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Runer'

Dansk tunge
Danske runeindskrifter
Mejlbystenen

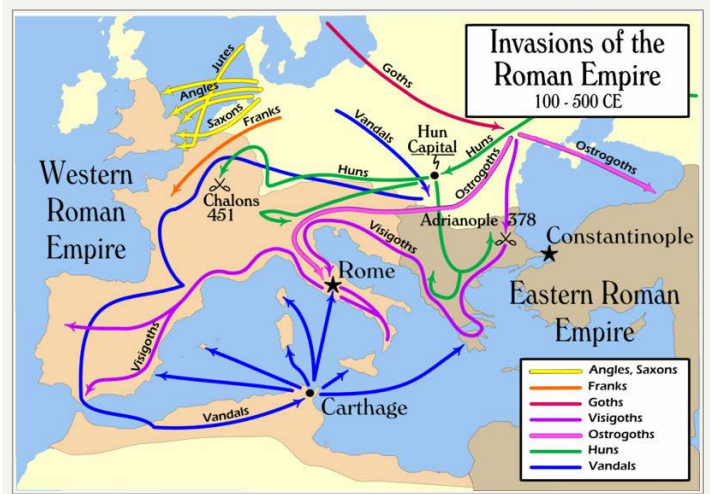
Mere i kategorien 'Sproghistorie'

Hvordan talte urmennesket? – Om sprogevolution
Standardisering af kurdisk
Out of Africa
Runinskrifter som inte betyder någonting

Nye kommentarer

Maj-Britt Kent Hansen til 1
Ruben Schachtenhaufen til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
Niels Larsen-Ledet til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
william fich til Jødiske efternavne

hårdrocksvarianten [Gothic Metal](#).

Forenklet kort over de europæiske folkevandringer i første halvdel af det 1. årtusinde. Goterne tog de røde og lilla ruter.

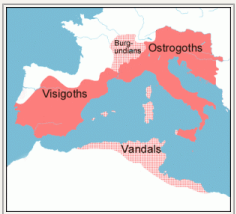
Goternas vandring

Hur de stackars goterna lyckats ge namn åt allt detta är en snårig historia. Vägen är lång från Theoderik till Nemi. Varifrån goterna från början kom är oklart. Den senantike gotisk-romerske författaren [Jordanes](#) (död 552 e. Kr.) hävdade att de härstammade från Skandinavien, men den uppgiften är osäker; själv kom han från Balkan, och ingen vet om han någonsin färdades så här långt norrut.

Första gången man säkert möter goterna i historien bodde de i det som nu är Polens kustområde, i synnerhet i området kring floden Weichels/Wislas/Vistulas utlopp, vid tiden kring vår tideräknings början; på sitt eget språk kallade de sig *gutans*.

Under andra hälften av 100-talet tror man att en del av goterna migrerade till Svarta havet; i varje fall spreds deras språk dit, och på Krim skulle det talas allra längst. Nu följs språk och gener inte alltid åt, så i vad mån den här språkspridningen berodde på en faktisk folkvandring kan man diskutera hur länge som helst.

Hundra år senare delades goterna upp i två grupper: öst- eller *ostrogoter*, och väst- eller *visigoter*. År 488 erövrades Italien av östgoten [Piudareiks](#), mer känd som Theoderik. Han återkommer i den medeltida världslitteraturen som Didrik av Bern i Niebelungensången, och som Tjodrik på Rökestenen och i Eddan. (*Bern* syftar här inte på huvudstaden i det nuvarande Schweiz – den fanns inte då, utan grundades först 1191 – utan är förmodligen en germanisering av *Verona*.)

Goternes kortvarige vestromerske imperium på dets höjde i 523

Västgoterna hamnade så småningom i Spanien, och enligt en teori skall det vara inflytande från gotiskan som gör att spanskan, till skillnad från de flesta andra romanska språk, innehåller vissa ljud som inte finns i vare sig latinet eller italienskan, och som i de moderna språken motsvarar till exempel tyskans *Ach-Laut* och engelskans läsljud.

På det hela taget blev goterna till besvär för de imperiebyggande romarna, vilket kan ha bidragit till deras dåliga rykte i eftervärlden.

Piudareiks' (454-526) gravmåle i Ravenna, Norditalien

Wulfilas bibelöversättning

Piudareiks upprättade sitt residens i Ravenna i Norditalien. Troligen var det där och på hans tid som [Codex Argenteus](#), "Silverbibeln", tillverkades, en handskrift som numera finns på Uppsala universitetsbibliotek *Carolina Rediviva*, där den hamnade sedan svenskarna hade knyckt den i Prag 1648 (hur den hamnade i Prag är inte känt).

Denna handskrift är vår främsta källa till [gotiska språket](#). Den finns numera givetvis [på linjen](#) och innehåller de fyra evangelierna, hämtade ur biskop Wulfilas översättning. Wulfila levde drygt hundra år tidigare, 341-383, och var alltså äldre samtida till sin mer kände översättarkollega Hieronymus (347-420), som gjorde den mest kända latinska Bibelöversättningen, *Versio Vulgata*.

Jag vet inte om de båda herrarna någonsin träffades; det är knappast särskilt troligt, eftersom de tillhörde konkurrerande kyrkor. Hieronymus tillhörde den

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Herluf Hansen til Ded borrihjolmska måled
Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk
Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter
engelsk esperanto Formidling fransk identitet
konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord
ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion
romanske sprog russisk Sjøv skriftsprog sprogdød Sproggeografi
sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi
svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale
Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
juni 2018	Ethnologue: Languages of the World
maj 2018	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
april 2018	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
marts 2018	LL-Map: Language and Location
februar 2018	Minority Rights Group
januar 2015	OmniGlot. Writing Systems and Languages of the World
december 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
november 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
maj 2014	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
marts 2014	
februar 2014	
oktober 2013	
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	

Resurser
Bogstavlyd
Dansk sprognavn
Den danske ordbog
Dialekt.dk
dk.kultur.sprog
Korpus.dk
Nye ord i dansk på nettet (NOID)
Ordbog over det danske sprog
Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
Sproget.dk
Svenska Akademien
Ø (Schwa.dk)

En side fra Wulfilas bibeloversættelse. Sølvbiblen er Sveriges kostbareste bog, skrevet på purpurfarvet pergament med sølv- og guldblæk.

sydtyskans "-lein", och återfinns även i [Attila](#) – han var visserligen inte got utan hunn, men namnet var gotiskt och betydde "Lillefar" (ett smeknamn som senare kom att fästas vid de ryska tsarerna, och slutligen vid Stalin).

Det är möjligt att Wulfila hade översatt hela Bibeln, men det mesta har gått förlorat (somliga påstår för övrigt att han hoppade över Konungaböckerna, för de handlar ju mest om krig, och det tyckte han att hans gotiska landsmän just inte behövde läsa Bibeln för att lära sig ...)

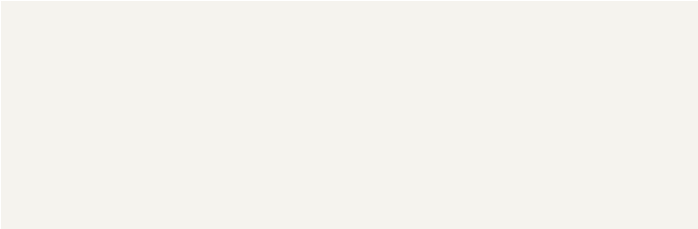
Tack vare Wulfila blev gotiskan det första germanska skriftspråket. Till skillnad från de flesta andra germanska språk (förutom jiddisch) skrevs det inte med latinska bokstäver, utan med en skrift som utgick från de grekiska alfabetet, med tillägg av vissa runor när de grekiska bokstäverna inte räckte till.

Hela Silverbibelns text kan läsas [här](#). Som språkprov kan här ges *Fader vår* i Silverbibelns version:

*atta unsar þu in himinam
weihnai namo þein
qimai þiudi nassus þeins
wairþai wilja þeins
swe in himina jah ana airþai
hlaif unsarana þana sin teinan gif uns himma daga
jah aflet uns þatei skulans sijai ma
swaswe jah weis afletam þai skulam unsaraim
jah ni brig gais uns in fraistubnjai
ak lau sei uns af þamma ubilin
unte þeina ist þiudangardi
jah mahs jah wulþus in aiwins
amen*

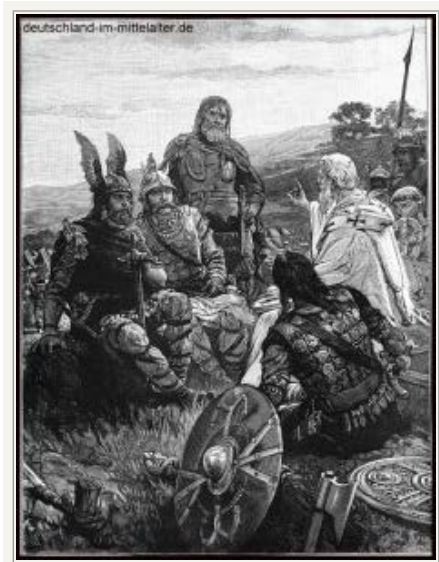
“Gotiska” i kunsten

Ordet "got" kom med tiden att användas om germaner i allmänhet, inklusive tyskar; därav den "gotiska" spetsbågsarkitekturen, som kom först omkring år 1100, och då hade de samtida goterna själva för länge sedan försvunnit ur det allmänna medvetandet. Ungefär samtidigt med den "gotiska" arkitekturen utvecklades ett "[gotiskt typsnitt](#)" – som bygger på den latinska skriften, medan de äkta gotiska bokstäverna alltså huvudsakligen hämtats från den grekiska.

ortodoxa kyrka, som ansåg att Jesus är född och icke skapad, sann gud och sann människa, och som ännu inte delats upp mellan romerska katoliker och grekiska ortodoxa (det skedde först 1054), medan Wulfila sannolikt tillhörde [den arianska kyrkan](#), som till skillnad från den ortodoxa ansåg att Jesus var den första skapade varelsen, mer än människa men mindre än gud; förhållandet mellan de båda riktningarna var ungefär lika hjärtligt som det mellan stalinister och trotskister i vår tid.

Namnet *Wulfila* betyder för övrigt "Lilla vargen". Gotiskans "-la" är samma diminutivändelse som

Ulfilas (Wulfila) undervisar gotiske krigere i kristendom

- september 2010
- juni 2010
- maj 2010
- april 2010
- marts 2010
- februar 2010
- januar 2010
- december 2009
- november 2009
- oktober 2009
- september 2009
- august 2009
- juli 2009
- juni 2009
- maj 2009
- april 2009
- marts 2009

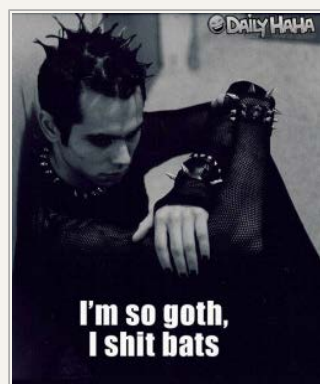

Caspar David Friedrichs: "Klosterkirkegården i sneen", 1819. Over den dystre klosterruin stræber den majestætiske gotiske katedral mod Himlen, lys og let. Den er ikke af denne verden. Midt i død, forfald og sort-hvid kulde knejser denne port til det evige liv, og de sortklædte sjæle er på vej mod Lyset.

Den så kallat gotiska arkitekturen kom i sin tur att inspirera den så kallade gotiska litteraturen, en romantisk skräckgenre som anses ha inletts med Horace Walpoles roman *The Castle of Otranto* 1764, och som sedan fortsatte med bland annat Matthew Lewis' *Munken* (en blodig historia som jag själv en gång hade den inte odelat behagliga uppgiften att översätta till svenska – när jag levererade manuskriptet omfattade det exakt 666 manussidor ...), Mary Shelleys *Frankenstein* och Polidoris *Vampyren*, förutan vilka vår tids populärkultur sannolikt skulle varit väsentligt annorlunda; men därför må man inte lasta goterna. (Ej heller må för övrigt Mary Shelley lastas för vad Hollywood gjort av Frankenstein, men det är en annan historia.)

I Asterix betyder 'goter' også 'tysker'. På gränsskiltet ses de første bogstaver af 'Germania' med gotisk, dvs krøllet, læs: 'tysk' frakturskrift.

'Goth' – den ungdomsidentitet som den flagermuseskidende unge mand på billedet udtrykker – er afledt af 'gothic' og kan vel næppe oversættes. Men det er synd og skam at medierne jævnt hen oversætter 'gothic' med 'gotisk' hvor det som oftest betyder 'dyster'.

Krimgotiska

När Walpoles roman kom ut var goterna kanske ännu inte alldeles utdöda. På Krim talades nämligen en sen version av det gotiska språket ännu på 1700-talet. Hitler försökt långt senare ta detta till förevändning för att försöka förtydliga Krim, och döpa om halvöns huvudstad Simferopol till Gotenburg (vilket händelsevis också råkar vara det gamla tyska namnet på Göteborg).

Den sena [Krimgotiskan](#) känner vi främst genom uppteckningar som gjordes av den flamländske diplomaten [Ogier Ghislain de Busbecq](#) i mitten av 1500-talet. Så sent som 1780 – alltså sexton år efter Walpoles "gotiska" roman – uppgav biskopen Stanislaw Siestrzeńciewicz-Bohusz från Vitryssland att han på Krims sydkust och i Sevastopol träffat "tatarer" vilkas språk liknade plattyskan.

Att den sena Krimgotiskan skilde sig en hel del från Wulfilas gamla Bibelgotiska säger sig självt; dels skildes de åt i tiden med mer än ett årtusende (och 1000-talets skandinaviska har ju inga större likheter med dagens svenska och danska), dels hade de tidigt isolerats från övriga goter.

Krimgoterna var dock inte bara de goter som överlevde längst, utan också de som hade minst makt, så inte ens med dem hade "gotisk" arkitektur och typografi någonting att göra, ej heller den "gotiska" litteraturen. Någon originaldiktning på gotiska språket är så vitt jag vet inte känd.

Gutniska

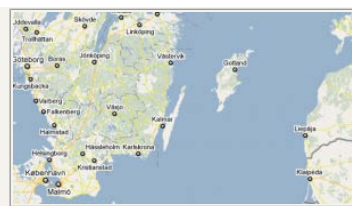
Gränserna mellan öst-, väst- och nordgermanska språk var inte alldeles skarpa, och åtminstone ett nordiskt språk –

På den dengang selvstændige halvø Krim, der i dag er en del af Ukraine, levede der så sent som i 1700-tallet en gotisktalende befolkning

gutniskan – har vissa beröringspunkter med gotiskan. Den sena Kringgotiskan kan också ha tagit emot impulser från västgermanskt håll. (Det har ju för övrigt även de skandinaviska språken gjort. En god del av svenskans, danskans och norskans nuvarande ordförråd kom under senmedeltiden från plattyskan; det är bland annat därför skandinaver numera har så svårt att förstå isländska.)

Gunnar Gällmo

På Gotland taltes - og tales stadig af nogle få hundrede mennesker - gutnisk, der regnes for et selvstændigt skandinavisk sprog

Læs også:

1. [Runinskrifter som inte betyder någonting](#) På Nationalmuseet i Köpenhamn förvaras den märkliga runstenen från Sorup på Fyn. Stenen är idag inte längre del av utställningen, men det beror knappast på publikens ointresse. Den tilldrog sig...
2. [Varför saknar Sverige språkstatistik?](#) Tidigare i år kritiserade EU:s expertkommitté Sverige för att inte bedriva någon officiell statistikinhämtning vad beträffar regionala språk eller minoritetsspråk. "Detta begränsar de svenska myndigheternas förmåga att planera och genomföra..."
3. [Om gutniska och gotländska](#) Gotländsk är en svensk dialekt. Gutnisk är ett eget nordisk språk, som nuomdage kun tales af få mennesker på Färö nord for Gotland og omkring Lau, hvor mærket er sat...
4. [Patentspråk i EU](#) I början av november i fjol rapporterade svensk press om att EU:s medlemsstater inte hade kunnat enas om patentspråken i EU. EU-kommissionen hade föreslagit att unionens patentspråk skulle vara engelska,...

Tagget med: Alfabetet, Andalusien, Asterix, Biblen, Danmark, Dansk, Fadervor, folkevandringar, fraktur, germanske språk, Götaland, göter, gotisk, Gotland, gräsk, gräske alfabet, gutnisk, historie, jiddish, jyder, Jylland, Krim, latin, nordgermanskt, ostrogoter, översättning, på svenska, plattysk, Polen, prikker, religion, Rom, Romerriket, runer, skriftspråk, sorbisk, Sproghistorie, sprogkort, svensk, Sverige, tysk, Tyskland, vandaler, venderne, vestgermanskt

4 kommentarer

Laurits

15. marts 2010 • 18:02

"De svenska kungarna började på Gustav Vasas tid betitla sig Rex Sueorum, Gothorum et Vandalorum. Först Sveriges nuvarande kung har avstått från denna titel, men under hans föregångare användes den svenska motsvarigheten Sveriges, Götas och Vendes konung."

De danske konger betegnede sig også som "Danmarks, (Norges,) Venders og Goters konge" indtil Frederik IX's død i 1972.

Svar

Hans Henrik Juhl

16. marts 2010 • 02:23

Det må næsten være Svensken der omtales i sangen. I forbindelse med opsætningen af Fiskerne undlod man netop at synge de 3 første vers for ikke at støde svensken, som man på det tidspunkt var i væbnet neutralitetspagt med.

Svar

Per-Åke Lindblom

16. marts 2010 • 11:46

Några munkar från ett kloster i Werden överlämnade Silverbibeln som gåva till kejsaren i Prag. Hur den hamnade i detta kloster är okänt.

Svar

Anonym

25. marts 2010 • 11:18

Det här är så ovetenskapligt att jag fejt väljer att skriva under pseudonym, men var i horden av goter, göter, gutar och (kanske inte hithörande)jutar passar norska gutter in?

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kräves)

E-mail (kräves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.